

LIBERTATEA CONȘTIINȚEI ȘI LIBERTATEA DE EXPRIMARE ÎN CONSTITUȚIA ROMÂNIEI

GHEORGHE IANCU*

VLAD IANCU**

Abstract:

Freedom of conscience from the point of view of the constitutional content, as a fundamental right includes freedom of religion and religious freedom. Human consciousness can not be and should not be directed through administrative means, but it must be the result of the freedom to think and to spread one's ideas. Any constraint on freedom of thought is a violation of the natural and inalienable right and represents a mutilation of the human mind. Therefore, the Constitution provides that no one may be forced to adopt an opinion or to adhere to a religion contrary to his or her beliefs.

Freedom of expression itself, in terms of the Constitution, shall include freedom of expression, prohibition of censorship, freedom and legal responsibility for any information or creation made public.

Keywords: Constitution, freedom of conscience, freedom of expression, freedom of opinion, fundamental rights.

Résumé:

La liberté de conscience du point de vue du contenu constitutionnel, comme droit fondamental inclut la liberté religieuse et la liberté de religion. La conscience humaine ne peut pas être et ne doit pas être acheminée par des moyens administratifs, mais il doit être le résultat de la liberté de penser et de le répandre des ses idées. Toute contrainte sur la liberté de pensée est une violation de droit naturel et inaliénable est une mutilation de l'esprit humain. Par conséquent, la Constitution stipule que nul ne peut être contraint à adopter une opinion ou à adhérer à une religion contraire à ses croyances.

La liberté d'expression elle-même, en termes de la Constitution, doit inclure la liberté d'expression, l'interdiction de la censure, la liberté et la responsabilité juridique pour toute information ou la création rendues publiques.

Mots-clés: Constitution, la liberté de conscience, la liberté d'expression, la liberté d'opinion, les droits fondamentaux.

Conținutul și forma drepturilor fundamentale depind direct de condițiile sociale, economice, politice, culturale dintr-o societate umană dată. Ca urmare, acestea sunt istoric determinate și nici nu ar putea fi altfel.

Pe cale de consecință, și conținutul și forma normelor juridice sunt în aceeași relație cu aceste condiții, denumite în doctrina de specialitate – bazele puterii în stat. În alte cuvinte, bazele puterii în stat generează și determină conținutul și forma normelor juridice. Acest tip de baze ale puterii într-un stat nu pot doar condiționa puterea, așa cum o fac bazele organizării puterii în stat, ci generează conținutul și forma.¹

Cum bazele puterii în stat se schimbă de la o perioadă la alta, fiind astfel istoric determinate, și

normele juridice, chiar și cele morale, trebuie să se schimbe în conținut și uneori și în formă, adică trebuie să țină pasul cu „ajustările” care se produc în societatea umană. În caz contrar, normele juridice pot deveni frâne în evoluția societății umane, iar efectele pot fi uneori dezastruoase.

Drepturile fundamentale fac și ele parte din conținutul unor norme juridice, norme care reglementează relații sociale fundamentale care apar în procesul de instaurate, menținere și exercitare a puterii într-un stat. Modificările care apar în bazele puterii în stat trebuie să ducă obligatoriu la schimbări în conținutul și forma normelor juridice care reglementează relațiile sociale referitoare la drepturile fundamentale, oricare ar fi ele.

Modificările care pot apărea în conținutul bazelor puterii într-un stat ar trebui să aibă ca efect schimbări și în modul de gândire al doctrinarilor de specialitate. În alte cuvinte, asemenea modificări trebuie să ducă la schimbări doctrinare în

* Profesor universitar doctor.

** Avocat.

¹ A se vedea **Ioan Muraru**, *Drept constituțional și instituții politice*, ediția a XI-a, All Beck, București, 2003, pag.32; **Gheorghe Iancu**, *Drept constituțional și instituții politice*, ediția 2, C.H.Beck, București, 2011, pag.16.

toate domeniile dreptului și ca urmare și în ceea ce privește doctrina în domeniul dreptului constituțional și al drepturilor fundamentale.

Datorită importanței drepturilor fundamentale orice modificare a conținutului bazelor puterii într-un stat trebuie să atragă și modificări în conținutul și forma normelor juridice care reglementează relații sociale referitoare la asemenea drepturi. Un ajutor foarte important în această privință trebuie să îl dea chiar doctrina de specialitate care poate îndruma un astfel de demers.

În opinia noastră, este obligatoriu ca doctrina de specialitate să ia poziție în sensul modificării și completării conținutului și a formei drepturilor fundamentale, pentru că în caz contrar este posibil ca cei în drept să aprobe aceste operațiuni să ignore realitățile cotidiene sau de mai largă aspirație.

Pornind de la o asemenea idee, trebuie să menționăm că în ultima vreme au apărut o serie de interesante argumente doctrinare care ar trebui să aibă ca efect modificarea sau completarea conținutului și a formei unor drepturi fundamentale, precum libertatea conștiinței și libertatea de exprimare, pentru că ignorarea lor ar putea crea premisele unor nemulțumiri sociale inconfortabile pentru societățile umane și pentru forma sa cea mai înaltă de organizare și funcționare care este statul.

În alte cuvinte, nu credem că scopul statului este acela de a crea nemulțumiri sociale, ci de a armoniza interesele sociale individuale sub cupola interesului general pe care statul trebuie să îl realizeze.

Libertatea conștiinței² mai este cunoscută și sub denumirea de „libertate religioasă”³. De altfel, conform prevederilor art.9 din Convenția europeană⁴

² O parte din ideile prezentate în acest studiu au fost dezbătute în cadrul unor simpozioane organizate de Asociația Internațională pentru Libertatea Religioasă, în perioada 2010 – 2011 și 2011 – 2012. În acest sens a se vedea *Fides et libertas 2010 – 2011 și 2011-2012*, îndrumate de Asociația Conștiință și Libertate, Editura „Viață și sănătate”, București, 2011 și 2012.

³ A se vedea **Gheorghe Iancu**, *Drept constituțional și instituții politice*, ediția 2, Editura C.H.Beck, București, 2011, pp. 298-301.

⁴ A fost ratificată de România prin Legea nr. 30/1994, publicată în M. Of., I, nr. 135 din 31 mai 1994.

„Orice persoană are dreptul la libertatea de exprimare, a conștiinței și a religiei.”

Indiferent cum este denumită, libertatea conștiinței presupune dreptul fiecăruia de a își putea alege religia sau de a fi ateu. Ea este o libertate pur individuală care se bazează pe un element subiectiv strâns legat de libertatea de exprimare. Curtea europeană a drepturilor omului (CtEDO) a decis că libertatea religiei este un bun prețios pentru atei, agnostici, sceptici sau pentru indiferenți⁵ și nimeni nu poate fi constrâns să participe, fără consimțământul său, la activități religioase⁶. De asemenea, libertatea conștiinței presupune interdicția de a aduce atingeri sentimentelor religioase. În acest sens, CtEDO a decis că este admisibilă sesizarea formulată împotriva unui film care denigra doctrine religioase, pe motivul că persoanele credincioase ar putea să se simtă „atacate în sentimentele lor religioase de o manieră nejustificată și ofensatorie”⁷.

Din examinarea art. 29 din Constituție rezultă că libertatea conștiinței este posibilitatea persoanei fizice de a avea și de a-și exprima, în particular sau în public, o anumită concepție despre lumea înconjurătoare, de a împărtăși sau nu o credință religioasă, de a aparține sau nu unui cult religios, de a îndeplini sau nu ritualul cerut de acea credință.

Libertatea conștiinței are un conținut complex, încorporează mai multe „libertăți” și „comandă” libertatea cuvântului, libertatea presei, libertatea asocierii, pentru că, în fond, aceste libertăți sunt mijloace de exprimare a gândurilor, religiei, opiniilor⁸. Din conținutul constituțional al libertății de conștiință rezultă că acest drept fundamental cuprinde libertatea religioasă și libertatea cultelor.

În general, concepțiile despre lume sunt teiste sau ateiste. Conștiința omului nu poate fi și nu trebuie direcționată prin mijloace administrative, ci ea trebuie să fie rezultatul libertății acestuia de a gândi și a-și exterioriza gândurile sale. Orice constrângere este o încălcare a acestui drept natural și imprescriptibil, este o schilodire a

⁵ Decizia din 25 mai 1993, în Speța Kokkinakis contra Greciei.

⁶ Decizia din 23 octombrie 1990, în Speța Darby contra Suediei.

⁷ Decizia din 20 septembrie 1994, în Speța Otto Preminger Institut contra Austriei.

⁸ A se vedea **Claude-Albert Colliard**, *Libertés publiques*, Dalloy, Paris, 1969, p. 3 și urm.

spiritului uman. De aceea, Constituția stabilește că nimeni nu poate fi constrâns să adopte o opinie ori să adere la o credință religioasă, contrare convingerilor sale⁹.

În același timp, însă, Constituția stabilește, în art. 29 alin. (2) că, libertatea conștiinței trebuie să se manifeste în spirit de toleranță și de respect reciproc.

Libertatea conștiinței este înțeleasă de Constituție ca un factor de continuitate spirituală în cadrul familiei, când stabilește că părinții sau tutorii au dreptul de a asigura, potrivit propriilor convingeri, educația copiilor minori a căror răspundere le revine¹⁰.

Constituția prevede unele reguli privind cultele religioase, iar corelativ și implicit și pentru libertatea cultelor. Aceasta din urmă are în vedere religia ca un fenomen colectiv, iar manifestările sale trebuie să fie conciliate cu necesitatea asigurării ordinii publice și cu protecția persoanei fizice.

Cultul religios reprezintă exteriorizarea unei credințe religioase atât prin unirea celor de aceeași credință într-o asociație religioasă (biserica sau cult), cât și prin ritualurile cerute de acea credință religioasă, cum ar fi procesiunile, adunările religioase, manifestările cultului etc. Ca urmare, termenul cult are două accepțiuni, și anume: aceea de asociație (o organizație religioasă) și aceea de ritualul religios practicat într-o societate.

Organizarea cultelor religioase este liberă, ea concretizându-se prin statute proprii¹¹.

Textul constituțional reglementează raporturile dintre stat și culte, consacrand separarea statului de biserică, dar și obligarea statului de a sprijini cultele, inclusiv prin înlesnirea asistenței religioase în armată, în spitale, în penitenciare, în azile și orfelinate. Din examinarea acestor raporturi în drept comparat rezultă că există mai multe abordări, și anume:

– confuzia între stat și religie, care constituia regula în antichitate și care mai există încă în prezent în unele state musulmane, cum este Iranul sau Arabia Saudită;

– stabilirea unei religii de stat care devine astfel dominantă, cum este cazul religiei anglicane în Marea Britanie sau al religiei luterane în Suedia.

⁹ Art. 29 alin. (1), teza a 2 – a din Constituție.

¹⁰ Art. 29 alin. (6) din Constituție.

¹¹ Art. 29 alin. (5) din Constituție.

Într-un asemenea caz, statul întreține relații privilegiate cu religia dominantă, ceea ce nu înseamnă că celelalte religii nu sunt practicate în mod liber;

– impregnarea completă a vieții sociale de către religie sau confesionalismul, chiar dacă statul este unul laic. Este cazul Israelului, chiar dacă religia iudaică (ebraică) nu este una de stat;

– recunoașterea mai multor religii care permite reglementarea unui regim de egalitate între diferitele religii sau confesiuni, sistem care se regăsește în Germania, unde există un partaj între protestanții din nord și catolicii din sud, în funcție de influența sau nu a catolicismului francez, fără să existe o religie de stat;

– laicitatea care se regăsește în Franța și care implică o separare strictă între biserică și stat. Ca urmare, statul nu recunoaște nicio religie, nu acordă niciun ajutor și nici nu intervine în organizarea cultelor. El lasă diferitele convingeri religioase să se exprime în mod liber și ia măsuri pentru asigurarea unui echilibru între acestea, chiar dacă unele sunt într-o opoziție radicală. În acest sens, Aristide Briand arăta că „statul nu este nici religios, nici antireligios. El este areligios”. În timp ce, Curtea europeană a drepturilor omului a stabilit că nu interesează de loc organizarea juridică a relațiilor dintre stat și biserică, pentru a vedea cum este respectată libertatea conștiinței¹². Cu toate acestea, Jean Rivero exclama „Laicitate, cuvântul te face să simți praf, el relevă rezonanțe pasionale contradictorii”.

Constituția de asemenea, consacră egalitatea efectivă între credincioși și necredincioși și interzice, în relațiile dintre culte, a oricăror forme, mijloace, acte sau acțiuni de învrăjbire religioasă.

Libertatea conștiinței și libertatea cultelor sunt în același timp complementare și antagoniste. Complementare pentru că organizarea cultelor este o manifestare aparentă a convingerilor religioase, iar antagoniste pentru că libertatea conștiinței presupune abținerea statului de a interveni în convingerile fiecăruia, precum și garantarea libertății de exercitare a cultelor.

Libertatea conștiinței presupune cu necesitate examinarea succintă a fenomenului sectar. Mișcările sectare provoacă în opinia publică o anumită teamă determinată de faptele tragice care

¹² Decizia din 25 mai 1993, în Speța Kokkinakis contra Greciei.

s-au produs datorită implicării unor secte, cum sunt Biserica Scientologică, Templul Solar, Waco, Aoum sau Raëlienii, toate fiind acuzate de comiterea de infracțiuni mergând de la înșelăciuni până la sinucideri colective. Dreptul și doctrina de specialitate le pot defini confuz și cu greutate activitatea, chiar dacă ele se revendică ca fiind religioase și fac presiuni asupra statului pentru a le acorda un statut juridic. O asemenea situație poate fi percepută și interpretată ca fiind o încălcare a libertății de conștiință.

În unele opinii, sectele sunt considerate ca și religia, pentru că o religie este, înainte de toate, o sectă care a reușit, și nicio mișcare religioasă nu este deasupra legii¹³. Apoi, nu ar trebui să existe o teorie juridică a sectelor, pentru că „orice discriminare împotriva pretinselor secte trebuie să fie respinsă, vom reuși să descoperim vreodată un semn discriminant care să fie golit de arbitrar, rămâne astfel că a discrimina în domeniul religios înseamnă violarea principiilor dreptului nostru.”¹⁴ În alte opinii, sectele sunt separate de religie¹⁵.

În jurisprudența Curții europene a drepturilor omului sectele sunt clasificate în două categorii, și anume:

– cele care pot fi considerate secte religioase și care beneficiază de garanțiile prevăzute de art. 9 din Convenția europeană, religia fiind definită ca „un ansamblu dogmatic și moral foarte vast care a putut sau poate să aibă răspunsuri la toate problemele de ordin filozofic, cosmogonic sau etic”¹⁶, convingerile religioase trebuie să prezinte „un anumit grad de forță, de seriozitate, de coerență și de importanță” și să fie expresia „unei viziuni coerente asupra problemelor fundamentale”¹⁷, și

– cele care nu sunt considerate secte religioase și care nu pot pretinde protecția art. 9 din Convenția europeană. Pentru acestea statul poate

¹³ A se vedea, *Enjeux du siècle: nos libertés*, Economica, Paris, 2002, p. 3 și urm.

¹⁴ A se vedea **Jean Carbonnier**, *Derecho flexible*, Tecnos, Madrid, 1974, p. 3 și urm.

¹⁵ A se vedea **Max Weber**, *The Protestant Ethic and the Spirit of Capitalism*, Unwin Hyman, London & Boston, 1930, p. 3 și urm.

¹⁶ Decizia din 7 decembrie 1976, în Speța Kjeldsen, Madsen, Pedersen contra Danemarcei.

¹⁷ Decizia din 25 februarie 1982, în Speța Campbell și Cosans contra Marii Britanii.

adopta și trebuie să adopte reglementări anti-sectă în vederea respectării ordinii publice¹⁸.

Dreptul Uniunii Europene nu exclude posibilitatea adoptării de regimuri juridice diferite, conforme caracteristicilor fiecărei mișcări și să le considere de ordin public. Curtea europeană a drepturilor omului și instanțele naționale au dreptul și obligația de a veghea dacă diferențele în cauză se bazează pe justificări obiective și raționale și nu sunt generatoare de discriminări.

Ca o caracteristică generală, regulile referitoare la secte sunt orientate spre protecția persoanei fizice pe cale penală și pe alte căi și contra manipulărilor.

Libertatea de exprimare

Libertatea de exprimare¹⁹ este atât de importantă încât uneori este prezentată ca o condiție a altor drepturi fundamentale, fără de care acestea nu ar putea să fie concepute. Ea este considerată ca unul dintre drepturile cele mai prețioase ale omului, iar Curtea europeană a drepturilor omului a caracterizat-o ca fiind „unul dintre fundamentele esențiale ale societății democratice, unul dintre condițiile primordiale ale progresului său și al dezvoltării fiecăruia.”²⁰, indiferent care este suportul exprimării. Ca urmare, internetul, cale foarte importantă de comunicare, a generat extinderea conținutului libertății de exprimare.

Uneori libertatea de exprimare este denumită „libertatea de opinie și de exprimare”. Indiferent cum este denumită, libertatea de exprimare are însă același conținut.

Din conținutul reglementat în art.30 din Constituție²¹ rezultă patru mari reguli referitoare la: libertatea de exprimare propriu-zisă care trebuie să cuprindă și libertatea de opinie, interzicerea cenzurii, libertatea presei și răspunderea juridică pentru informația sau pentru creația adusă la cunoștință publică. Reguli care decurg din exprimarea gândurilor, opiniilor, credințelor și din posibilitatea de a crea și de a exprima creațiile de orice fel. Astfel, prevederile art. 30 din Constituție

¹⁸ Decizia din 14 octombrie 1999, în Speța Riondel contra Elveției.

¹⁹ A se vedea **Gheorghe Iancu**, op. cit. pp. 301-305.

²⁰ Decizia din 7 decembrie 1976, în Speța Handyside contra Marii Britanii.

²¹ A se vedea **Gheorghe Iancu**, op. cit., p. 304.

sunt conforme celor din art. 10 din Convenția europeană.

În ceea ce privește libertatea de exprimare propriu-zisă.

Libertatea de exprimare constă în posibilitatea persoanei fizice de a-și exprima, prin viu grai, prin scris, prin imagini, prin sunete sau prin alte mijloace de comunicare în public, gândurile, opiniile, credințele religioase și creațiile spirituale de orice fel. Ca urmare, formele și mijloacele de exprimare sunt: viul grai, scrisul, imaginile, sunetele, alte mijloace de comunicare în public, inclusiv internetul.

Din formularea largă constituțională a domeniului reglementat, rezultă imposibilitatea nominalizării, prin Constituție, a tuturor creațiilor spirituale, pe care mintea iscoditoare a omului le poate imagina și realiza.

De asemenea, libertatea de exprimare există indiferent care este conținutul informației, fiind nerelevant conținutul mesajului transmis, dar fără ca prin aceasta să se înțeleagă și excesul de exprimare. Important este schimbul de informații. În acest sens, CtEDO a stabilit că „cei care creează, interpretează, difuzează sau expun o operă de artă contribuie la schimbul de idei și de opinii indispensabil unei societăți democratice”²², „prevederile art.10 din Convenția europeană nedistingând în funcție de natura lucrativă sau nu a scopului exprimării”²³. În concepția Comisiei europene a drepturilor omului, filmele pornografice distribuite în sex-shopuri pot fi considerate protejate de prevederile art.10 din Convenția europeană²⁴.

Cât privește libertatea de opinie, este necesară asigurarea pluralismului de opinii care este legat de principiul transparenței și este indispensabil libertății presei și, în general, libertății de exprimare. În acest sens, CtEDO a stabilit că „dreptul de a se expune o opinie este o componentă esențială a societății democratice, care se bazează pe pluralism, toleranță și spirit deschis”²⁵.

²² Decizia din 24 mai 1988, în Speța Müller și alții contra Elveției.

²³ Decizia din 24 februarie 1994, în Speța Casado-Coca contra Spaniei și Decizia din 23 iunie 1994, în Speța Jacobowski contra Germaniei.

²⁴ Decizia din 25 martie 1994, în Speța Scherer contra Elveției.

²⁵ Decizia din 7 decembrie 1976, în Speța Handyside contra Marii Britanii.

De altfel, libertatea de exprimare este inseparabilă de libertatea de opinie, motiv pentru care, uneori, în doctrină libertatea de exprimare este cuprinsă, alături de alte drepturi fundamentale (libertatea conștiinței, dreptul la informație, dreptul la educație) în categoria libertăților de opinie²⁶. Într-o altă opinie, acestora li se mai adaugă și altele, și anume: libertatea întrunirilor și dreptul de asociere²⁷.

Opiniile trebuie exprimate într-un climat de toleranță, existând dreptul fiecăruia de a își alege și motiva sau nu opinia exprimată. Aceste caracteristici ale opiniilor sunt specifice societăților democratice.

La nivelul legislativ, legat de libertatea de opinie, în toate societățile democratice este reglementat obligația de rezervă impusă demnitarilor și unor funcționari publici, pentru că au o cu totul altă poziție decât aceea a salariaților din domeniul privat. În plus, aceștia sunt realizatori sau participanți la realizarea unor servicii publice, calitate în care sunt deponari ai interesului acelui serviciu public, caracterizat ca neutru. În virtutea acestei obligații de rezervă li se cere ca în toate situațiile în care se află în exercitarea serviciului public în cauză să nu își exprime opiniile legate de acel serviciu public. Scopul obligației de rezervă este acela de a se evita provocarea în opinia publică a neîncrederii față de un anumit serviciu public. Obligația de rezervă nu intră în conflict cu libertatea de opinie a demnitarilor și funcționarilor publici, pentru că această obligație impune și se bazează pe obligația de loialitate față de serviciul public realizat și presupune, așa cum îi este și numele, doar a anumită reținere în exprimarea de opinii. Obligația de reținere poate fi considerată o limită a libertății de exprimare. Necesitatea existenței obligației de reținere a fost confirmată de Curtea europeană a drepturilor omului prin Decizia din 26 septembrie 1995, în Speța Vogt contra Germaniei.

Cât privește interzicerea cenzurii, Constituția României interzice cenzura de orice fel. Nu poate intra în această interdicție cenzura profesională, care este de dorit pentru educația poporului.

²⁶ A se vedea **Vincent Berger**, *Jurisprudența Curții europene a drepturilor omului*, IRDO, București, 1997, p. 3 și urm.

²⁷ A se vedea **Ioan Muraru**, *Protecția constituțională a libertății de opinie*, Lumina Lex, București, 1999, p. 3 și urm.

Cât privește libertatea presei, în art. 30 alin.(3) din Constituție, este interzisă suprimarea publicațiilor. Libertatea presei are importanța sa mare într-un regim juridic dominat de libertatea de exprimare. Din punctul de vedere istoric, pentru că libertatea presei are un pronunțat caracter istoric, aceasta s-a impus foarte lent, dar cu timpul ea a devenit un principiu fondator al unei societăți democratice. În prezent, libertatea presei are un dublu conținut, și anume: unul juridic și un altul economic.

Conținutul juridic al libertății presei stă la baza dreptului fiecăruia de a se putea exprima în mod liber, ceea ce nu înseamnă că statul ar trebui să intervină în mod pozitiv pentru asigurarea exercitării libere a acestei libertăți, în sensul reglementării dreptului de înființare a publicațiilor și a entităților de presă, foarte apropiate libertății economice, în scopul garantării și al respectării pluralismului diferitelor curente de opinie dintr-o societate democratică. Libertatea presei constituie astfel un adevărat suport, și chiar o garanție, al libertății de exprimare, dar care presupune cu necesitate stabilirea unor reguli referitoare la răspunderea pentru informația sau pentru creația adusă la cunoștință publică.

Pe de altă parte, este necesar să fie reglementat respectul celor publicate, dar în limitele generale și speciale reglementate în legislația internă, europeană și internațională. În caz contrar, s-ar putea crea premisele realizării unui cadru propice dezinformării cu consecința haosului social și chiar economic. În acest sens, Curtea europeană a drepturilor omului a stabilit, în legătură cu aplicarea prevederilor art.10 din Convenția europeană că această dispoziție consacră libertatea de comunicare, fără luarea în considerare a frontierelor și, ca urmare, nici șefii statelor nu ar trebui să se bucure de un regim juridic de protecție derogatoriu, fiind și ei supuși regulilor libertății de exprimare; noțiunea de ofensă a fost definită ca fiind orice expresie de dispreț, orice imputare defăimătoare sau injurioasă care, manifestată atât cu ocazia exercitării funcției, cât și în viața privată, sunt de natură să atingă un șef de stat străin în demnitatea sa sau în delicatețea sentimentelor sale; măsurile de protecție care se iau la nivel național trebuie să fie necesare într-o societate democratică, definită conform art.10 alin.2 din Convenția europeană; aceste dispoziții europene nu pot justifica reglementarea unui statut

juridic exorbitant pentru protecția șefilor de state străine; în procesele care ar putea apărea trebuie să se aplice principiul egalității de arme impus de prevederile art.6 din Convenția europeană²⁸.

Constituția actuală nu interzice suspendarea publicațiilor și ca urmare, legiuitorul poate aprecia dacă o asemenea măsură trebuie să figureze sau nu între sancțiunile care se pot fi aplicate în domeniul presei.

Conținutul economic al libertății presei, concretizat constituțional în aspectul material al libertății de exprimare, privește de fapt toate libertățile de opinie și are o importanță aparte pentru libertatea presei, știut fiind că aceasta nu se poate realiza în afara existenței unor tipografii, edituri, stocuri de hârtie, mijloace de difuzare etc. De aceea, prin Constituție se arată că libertatea presei implică și libertatea de a înființa publicații. Această prevedere constituțională se interpretează ca o garanție a libertății presei și mai ales a responsabilității atât de necesară în acest domeniu.

Reglementarea constituțională impune asigurarea unei anumite transparențe în cadrul activităților de presă. În acest sens, conform prevederilor art.30 alin.(5) din Constituție, legea poate impune mijloacelor de comunicare în masă obligația de a face publică sursa lor de finanțare.

Libertatea de exprimare, în integralitatea conținutului său și în ceea ce privește fiecare dintre regulile sale de conținut în parte, reglementate de prevederile art.30 din Constituție, nu are caracter absolut și ca atare este supusă unor coordonate juridice (limite). Într-o asemenea viziune juridică, dispozițiile constituționale interzic acele exprimări care urmăresc: prejudicierea demnității, onoarei, vieții particulare a persoanei și dreptul său la propria imagine; defăimarea țării și a națiunii, îndemnul la război și agresiune, la ură națională, rasială, de clasă sau religioasă, incitarea la discriminare, la separatism teritorial sau la violență publică; efectele obscene²⁹, contrare bunelor moravuri³⁰. Prevederile art.10 alin.2 din Convenția europeană adaugă acestora și securitatea națională, integritatea teritorială, siguranța publică, apărarea ordinii

²⁸ Decizia din 25 iunie 2002, în Speța Colombani contra Franței.

²⁹ Decizia Curții europene din 24 mai 1988, în Speța Müller și alții contra Elveției.

³⁰ Art. 30 alin. (6) și (7) din Constituție.

și prevenirea infracțiunilor, protecția sănătății și a moralei, protecția drepturilor altora, împiedicarea divulgării de informații confidențiale sau garantarea autorității și imparțialității puterii judecătorești. De asemenea, o altă limită ar putea fi obligația de rezervă. În ceea ce privește protejarea bunelor moravuri și a moralei un loc important se acordă publicațiilor destinate copiilor și tinerilor, existând interdicția publicațiilor care prezintă pericol pentru aceștia. De asemenea, prin intermediul reglementării limitărilor în exercitarea libertății de exprimare se tinde la protejarea unor anumite valori fundamentale prin lupta contra rasismului³¹ și a crimelor contra umanității, a discriminării, a negaționismului și revizionismului. CtEDO a decis că „orice restricție în domeniu nu este admisibilă decât dacă ea este proporțională cu scopul propus”³².

Cât privește răspunderea juridică, existența unor coordonate juridice înlăuntrul cărora trebuie să se exercite libertatea de exprimare implică și răspunderea juridică pentru informațiile sau pentru creațiile aduse la cunoștința publică, care depășesc aceste limite, altfel spus pentru abuzul în exercitarea acestei libertăți.

Datorită importanței lor foarte mari, prevederile art. 30 stabilesc formele răspunderii juridice și subiectele răspunderii civile.

În ceea ce privește formele răspunderii juridice, Constituția prevede că aceasta este civilă și penală pentru delictele de presă.

Cât privește subiectele răspunderii civile, tot datorită importanței sale foarte mari, în prevederile art.30 alin.(8) este prevăzută ordinea în care se răspunde civil. Astfel, răspunderea civilă revine, în ordinea stabilită de Constituție, editorului sau realizatorului, după caz, autorului, organizatorului manifestării artistice și, în final, proprietarului mijlocului de multiplicare, al postului de radio sau de televiziune, în condițiile stabilite în acest sens de lege. Răspunderea civilă este stabilită în cascadă, în sensul că primii care răspund sunt editorul sau realizatorul, după caz. În cazul în care, răspunderea civilă a unuia dintre aceștia nu se poate angaja, va răspunde autorul și așa mai departe.

Constituția prevede că răspunderea penală pentru delictele de presă va fi stabilită prin lege și nu a prevăzut și alte detalii pentru sancționarea unui astfel de delict. O asemenea reglementare însă presupune, pentru România, de lege ferenda, o nouă clasificare a faptelor penale, clasificare în care să se regăsească și delictele ca infracțiuni, realizându-se astfel o necesară armonizare cu reglementările dreptului european și cu cele din statele membre ale Uniunii Europene.

³¹ Decizia Curții europene din 23 septembrie 1994, în Speța Jersind contra Danemarcei.

³² Decizia din 7 decembrie 1976, în Speța Handyside contra Marii Britanii; Decizia din 25 martie 1985, în Speța Barthold contra Germaniei; Decizia din 8 iulie 1986, în Speța Lingens contra Austriei.